

J. Ataulayev

“TIQXMMI”MTU ning Qarshi Irrigatsiya va Agrotexnologiyalar Instituti

QISHLOQ XO‘JALIGIGA MO‘LJALLANGAN YERLARDA MONITORING ISHLARINI AMALGA OSHIRISH

Annotatsiya: Ushbu maqolada yurtimizda qishloq xo‘jaligi yerlarini monitoring qilishni tartiblari maqsad va vazifalari keltirib o‘tilgan.

Kalit so‘zlar: qishloq xo‘jaligi ekinlari, davriy monitoring, joriy monitoring, tezkor monitoring.

Kirish. Qishloq xo‘jaligiga mo‘ljallangan yerlar va ekin maydonlarida monitoring ishlarini amalga oshirish tartibi qo‘yidagicha amalga oshiriladi;

Qishloq xo‘jaligiga mo‘ljallangan yerlar va ekin maydonlari monitoringini O‘zbekiston Respublikasi Milliy geografik axborot tizimidagi davlat yer kadastrining qishloq xo‘jaligiga mo‘ljallangan yerlar bo‘yicha yer turlari, maydoni, yer egalari, yerdan foydalanuvchilar va ijarachilar to‘g‘risidagi ma‘lumotlari asosida amalga oshirish;

qishloq xo‘jaligiga mo‘ljallangan yerlar va ekin maydonlari monitoringini davriy, joriy va tezkor monitoring shakllarida amalga oshirish;

qishloq xo‘jaligiga mo‘ljallangan yerlar va ekin maydonlari monitoringi davomida olingan ma‘lumotlardan qishloq xo‘jaligi yerlari holati va ulardan foydalanish to‘g‘risidagi hisobotlarni tayyorlashda foydalanish;

Yerlarning holatidagi o‘zgarishlarni aniqlash, ularni baholash, prognozlash, salbiy jarayonlar oqibatlarini oldini olish va bartaraf etish, tavsiyalar ishlab chiqish, yerni masofadan turib zondlashning yangi usullarini, yer monitoringining texnik vositalari va texnologiyalarini takomillashtirish va joriy etish.

qishloq xo‘jaligi ekinlari monitoring ekinlarni joylashtirish ko‘rsatkichlari asosida qishloq xo‘jaligi ekinlari ekilgan maydonlarni o‘lchash, shuningdek, ekin maydonlarida o‘tkaziladigan yerga ishlov berish bilan bog‘liq agrotexnik tadbirlarning o‘z muddatlarida bajarilishi yuzasidan kuzatuv olib borish mulkchilik shaklidan qat‘i nazar, yer fondining barcha toifalaridagi qishloq xo‘jaligiga mo‘ljallangan yerlarda, jumladan, haydaladigan ekin yerlari, ko‘p yillik daraxtzorlar, bo‘z yerlar, pichanzor va yaylovlar, shuningdek, ularga xizmat qiluvchi boshqa yer turlarining (ariq, zovur, yo‘l va boshqalar) holati bo‘yicha kuzatuv tizimi (fuqarolarga yakka tartibda uy-joy qurish va uy-joyini obodonlashtirish uchun berilgan yer uchastkalari bundan mustasno), yer fondining barcha toifalaridagi qishloq xo‘jaligi ehtiyojlari uchun berilgan yoki ushbu maqsadlarga mo‘ljallangan yerlar (sug‘oriladigan va sug‘orilmaydigan yerlar, haydaladigan yerlar, pichanzorlar, yaylovlar, ko‘p yillik mevali dov-daraxtlar egallagan yerlar).

Qishloq xo‘jaligiga mo‘ljallangan yerlar va ekin maydonlarida monitoring ishlari davriyligi bo‘yicha quyidagicha amalga oshiriladi:

rasmda uchuvchisiz uchish qurilmalari yordamida qishloq xo‘jaligi yerlarining monitoring qilish jarayoni

davriy monitoring — qishloq xo‘jaligiga mo‘ljallangan yerlarni turlari va maydoni bo‘yicha har besh yilda xatlovdan o‘tkazib borish;

joriy monitoring — qishloq xo‘jaligiga mo‘ljallangan yerlardan foydalanish holati yuzasidan har yili monitoringni amalga oshirish;

tezkor monitoring — qishloq xo‘jaligi ekinlarining ekilishi va ularda yerga ishlov berish bilan bog‘liq agrotexnik tadbirlarning o‘tkazilishi yuzasidan kunlik monitoringni amalga oshirish.

Qishloq xo‘jaligiga mo‘ljallangan yerlarda davriy monitoring ishlari quyidagi maqsadlarda amalga oshiriladi:

irrigatsiya va melioratsiya tarmoqlarining buzilishi oqibatida holati yomonlashgan qishloq xo‘jaligiga mo‘ljallangan sug‘oriladigan yerlarning maydoni va holatini aniqlash;

fermer xo‘jaliklari va boshqa qishloq xo‘jaligi tashkilotlariga berilmagan, bo‘sh turgan va qishloq xo‘jaligiga mo‘ljallangan yerlarning maydoni va holatini aniqlash;

foydalanishdan chiqib ketgan va qayta foydalanishga kiritilgan qishloq xo‘jaligiga mo‘ljallangan yerlarning maydoni va holatini aniqlash;

qishloq xo‘jaligiga mo‘ljallangan yerlar to‘g‘risida axborot bazasini yaratish.

Davriy monitoringdan oldin tayyorgarlik ishlari jarayonida quyidagilar o‘rganiladi:

tumanning yoki hududning ixtisoslashuvi;

qishloq xo‘jaligiga mo‘ljallangan yerlardan foydalanish va yerdan foydalanuvchilar to‘g‘risidagi ma‘lumotlar;

sug‘oriladigan, shartli sug‘oriladigan va lalmi ekin yerlarining maydoni va holati;

bog‘zor, tokzor, tutzor va boshqa mevali ko‘p yillik daraxtzorlar, shuningdek, ko‘chatzorlarning maydonlari va holati;

boʻz yerlar, pichanzor va yaylovlardan foydalanish holati;

qishloq xoʻjaligiga moʻljallangan yerlarning meliorativ holati oʻzgarishiga taʼsir qiluvchi omillar, meliorativ tadbirlarni oʻtkazish holatlari va ushbu yerlarning suv bilan taʼminlanganligi;

fermer xoʻjaliklari va boshqa qishloq xoʻjaligi tashkilotlariga berilmagan, boʻsh turgan va qishloq xoʻjaligiga moʻljallangan yerlar maydoni va holati;

qishloq xoʻjaligiga moʻljallangan yerlardan foydalanish yuzasidan oʻtgan davrdagi monitoring natijalari toʻgʻrisidagi maʼlumotlar.

Qishloq xoʻjaligiga moʻljallangan yerlar va ekin maydonlarida monitoring ishlarini amalga oshirishda quyidagi kartografik materiallar asos boʻladi:

sugʻoriladigan va lalmi zonalar uchun — 1:10000, 1:25000 masshtabdagi, kichik yer egalari, yerdan foydalanuvchilar va ijarachilar uchun 1:5000, 1:2000 masshtabdagi;

choʻl zonolari, togʻ va togʻoldi hududlar uchun — 1:25000, 1:50000, zaruratga koʻra 1:100000 masshtabdagi kartografik materiallar.

2- rasmda Google Earth Pro dasturida qishloq xojaligi yer maydonlarining kurinishi

Qishloq xoʻjaligiga moʻljallangan yerlardan foydalanish holati yuzasidan joriy monitoring quyidagi maqsadlarda amalga oshiriladi:

foydalanishda boʻlgan qishloq xoʻjaligiga moʻljallangan yerlardan maqsadiga koʻra samarali va oqilona foydalanishni taʼminlash;

irrigatsiya va melioratsiya tarmoqlarining buzilishi oqibatida holati yomonlashgan va qishloq xoʻjaligiga moʻljallangan sugʻoriladigan yerlarning holatini yaxshilash choralarini koʻrish;

foydalanishdan chiqib ketgan qishloq xoʻjaligiga moʻljallangan yerlarni foydalanishga kiritish choralarini belgilash;

fermer xoʻjaliklari va boshqa qishloq xoʻjaligi tashkilotlariga berilmagan, boʻsh turgan va qishloq xoʻjaligiga moʻljallangan yerlarni ochiq elektron tanlovga qoʻyish boʻyicha takliflar ishlab chiqib, mahalliy hokimiyat organiga taqdim etish choralarini koʻrish. [3]

Joriy monitoring bo'yicha dala kuzatuv ishlari davrida yer egalari, yerdan foydalanuvchilar va ijarachilarning yer uchastkalari chegaralarida sodir bo'lgan o'zgarishlar kartografik materiallarda qayd etiladi.

Qisqacha qilib aytganda yer monitoringi - yerlarda nazorat utkazish, yerlarni ximoya qilish va yerlardan samarali foydalanish uchun umumiy kuzatuv ishlarini amalga oshiruvchi tadbir xisoblanadi. Yer monitoringini utkazish, yerlarni rekultivatsiya qilish tartibi va nazorat utkazish turlari va usullarini yagoni tizim asosida, davlat tomonidan tasdiqlangandan keyin amalga oshiriladi.

Xulosa taklif va tavsiyalar. Qishloq xo'jaligi yerlari monitoringini yuritish natijasida qo'yidagilarga erishiladi.

-Yoppasiga har xil asossiz sabablarga ko'ra qishloq xo'jaligi yerlari maydoni hajmi qisqarishining oldi olinadi;

- Yerlarni tabaqalashtirilgan holda holda foydalanish, ya'ni qishloq xo'jaligi ekinlarni to'g'ri joylashtirish imkoniyati yaratiladi;

-tuproq unumdorligini pasaytiruvchi omillarni aniqlash, ularning oldini olish va oqibatlarini bartaraf etishga qaratilgan chora-tadbirlarini belgilashda muhim asos sifatida xizmat qiladi.

-raqamli iqtisodiyot sharoitida yer monitoringi ma'lumotlari asosida respublika qishloq xo'jaligi yerlarini boshqarish imkoniyatini beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. O'zbekiston Respublikasining "Davlat yer kadastri to'g'risida" gi qonuni. 1998 yil 28 avgust.
2. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2022-yil 14-yanvardagi 22-sonli Qarori Qishloq xo'jaligiga mo'ljallangan yerlarda monitoring ishlarini amalga oshirish, yerlarni muhofaza qilish va yer tuzish faoliyatini tartibga soluvchi normativ-huquqiy hujjatlarni tasdiqlash to'g'risida.
3. Raxmonov Q.R. Yer monitoringi asoslari. O'quv qullanma. TIMI, Toshkent, 2008.
4. Raxmonov Q.R., Bobojonov A.R, Gofirov A.J. Yer kadastri. Darslik. Toshkent TIMI, 2008.
5. O'zbekiston Respublikasining «Yer kodeksi», T., «Adolat», 1998 y.

Internet saytlari

- 1.<http://www.biznes-daily.uz/ru/birjaexpert/61219>
- 2.<https://www.gazeta.uz/uz/2017/12/10/qishloq-xujaligi>